

měli náležet k ostatním dnes již upozaděným „českým kmenům“. Archeolog Antonín Hejna se podobně jako předtím Anton Gnirs zabýval výzkumem Chebského hradu.

V části „Bilance a východiska“ je nastíněn pojem historického Chebska. Autor hledá širší rámec, ke kterému je možné vztahovat často jen velmi sporé pramenné doklady vývoje Chebska od 7. do 12. století. Jde o tři základní kategorie pramenů – písemné, toponomastické a hmotné, vztahující se především k archeologii. Smutným konstatováním je nedostatečně vykonávaná archeologická památková péče let minulých, což se projevilo v neodborně vedeném výzkumu některých lokalit, někdy došlo i k jejich zničení.

Následující kapitola „Horní Poohří jako vnitřní periferie raně středověké střední Evropy“ se věnuje především sousední Horní Falci. Cenný je zde výčet soudobého osídlení severovýchodu spolkové země Bavorsko, v němž jsou blíže představeny významné archeologické lokality nacházející se nedaleko dnešních českých hranic. Můžeme jmenovat například řadové kostrové pohřebiště u obce Iffeldsdorf na terase nad řekou Nábou, které je v současné době zkoumáno archeology z bamberské a vídeňské univerzity. Na pohřebišti byly zjištěny pohřby s typickou západoslovanskou výbavou, hrob s pozdně avarskou opaskovou garniturou a také pohřeb vybavený langsxem. Autor zde rovněž nastiňuje christianizaci severovýchodního Bavorska, jejíž počátky ve sledovaném regionu sahají do druhé poloviny 8. století založením poboční cely řezenského kláštera v Chammünsteru u dnešního Chamu; poukázáno je i na problém chybějících dokladů přítomnosti vyšší společenské vrstvy. Zajímavým zjištěním je z tohoto pohledu odkrytí raně karolinského hradu v Sulzbachu, včetně nevelkého pohřebiště pravděpodobných příslušníků vysoce postaveného rodu zřejmě okolo franského velmože Ernusta.

Stěžejní část knihy, „Chebsko v době merovecké, karolinské a otonské“, se zabývá raně středověkým osídlením chebského regionu. Nejprve se tu seznámíme s chronologií hmotné kultury horního Poohří. V následujícím obsáhlém a přehledně strukturovaném katalogu archeologických lokalit je představeno 25 nalezišť s raně středověkou komponentou. Největší pozornost je pochopitelně věnována karolinskému opevněnému centru, románskému hradu a štaufské falci na chebské ostrožně. Autor podává velmi podrobné shrnutí archeologických výzkumů a odkrytých situací této centrální polohy.

Následující podkapitoly jsou zaměřeny na interpretaci vývoje Chebska ve sledovaném období.

Některé z lokalit náležejí již do 7. a 8. století, v průběhu 9. století jejich počet přibývá a vzniká sídelní struktura, kterou autor označuje jako chebskou sídelní komoru. Kromě sídlišť jsou známa i řadová pohřebiště a etablojící se centrální místo na ostrožně v Chebu. V kapitole o vrcholně středověké transformaci jsou pak představeny závažné argumenty pro vrcholně románskou dostavbu Chebského hradu a posun datace vzniku města až do období vlády Fridricha II. (1212–1250); dříve předpokládaná a lákavá představa stavebního záměru císaře Fridricha I. Barbarossa v sedmdesátých a osmdesátých letech 12. století postrádá pramenné opory.

Knihy Jana Hasila nabízí důležitý shrnující přehled nejen k lokální, nýbrž i k širší nadregionální archeologii a historiografii. Je třeba rovněž ocenit nový pohled, nezatížený germánským a slovanským nacionalismem, často ovlivňujícím předchozí generace badatelů.

DANIEL DVOŘÁČEK

Michaela LÁTKOVÁ, *The Archaeobotany of Mikulčice. Food Supply to the Early Medieval Stronghold*, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Brno 2017

(= Spisy Archeologického ústavu AV ČR Brno 55; Studien zum Burgwall von Mikulčice XI)

244 s., ISBN 978-80-7524-007-1

Michaela LÁTKOVÁ, *Rostliny a výživa velkomoravských Mikulčic*, Archeologický ústav AV ČR, Brno, Brno 2019 (= Mikulčice – průvodce IV)

131 s., ISBN 978-80-7524-022-4

Vstup archeologie na pole raně středověkých dějin byl před desítkami let kvitován jako možnost podstatně obohatit kusou, spíše anekdotickou pramennou bázi a rozšířit a zpřesnit naše znalosti o těch aspektech života, kterým středověcí učenci věnovali jen omezenou pozornost. Nicméně se brzy ukázalo, že standardní archeologické metody (typologie, stratigrafie) mají nehledě na dlouhé lhůty zpracování značné výpovědní limity a vyžadují kvalifikovanou pomoc ze strany přírodních věd. Jednou z takových disciplín je palynologie a obecně archeobotanika, jež umožňuje vysledovat proměny lokální fauny

zkoumaného mikroregionu a tím identifikovat a popsat zásahy člověka do krajiny. Rovněž nepřímo pomáhá s rozklíčováním výživy soudobého obyvatelstva. Jsou to metody již zavedené, které v prostředí Mikulčic, jednoho z klíčových center mojmírovské Moravy, po desítky let provozoval na špičkové úrovni Emanuel Opravil. Lze jen uvítat, že výzkum v tomto směru nadále pokračuje a že byl učiněn pokus o syntézu v angličtině, stejně jako bylo nabídnuto shrnutí pro veřejnost česky v krásně ilustrované knížce.

Obě anotované knihy se vzájemně doplňují a poskytují podobné informace. Rozsáhlý soubor představený v publikaci pro širší veřejnost čítá celkem 37 400 vzorků; z velké většiny se skládá z obilovin (pšenice 11 800, žito 8 000, proso 5 100, ječmen 2 500), k nimž přistupují pecičky vinné révy (8 300). Naopak striktně odborná publikace v angličtině pracuje s menším souborem 11 129 nových vzorků získaným intenzivním paleobotanickým vzorkováním v letech 2005–2013. V jeho rámci je zastoupení jednotlivých druhů poněkud odlišné. Z určitelných 7 587 vzorků připadá na počty kusů gros na proso (4 103), následují pšenice (1515), ječmen (949) a žito (927). Jinak se situace jeví z hlediska nutriční hodnoty, kdy jsou celky prakticky rovnocenné.

Existující soubor kulturních plodin spolu s výsledky analýzy zastoupení divokých rostlin indikují extenzivní způsob obdělávání půdy v okolí Mikulčic v širších rádcích a sklizeň výše nad zemí. Obilí se pěstovalo i v nívních oblastech. Nelze zapomenout ani na luštěniny. To ovšem znamená, upozorňuje autorka, že představa Mikulčic jako řemeslnicko-administrativního centra vyživovaného okolními osadami je nejspíše mylná. (Nedávno se podobně v případě Pohanska vyslovil Petr Dresler.) Podstatně méně početné soubory vzorků – broskve, víno, jablka, hrušky, ořechy, švestky, okurky – rovněž potvrzují vysokou úroveň zemědělství a dostatek volných pracovních sil, což umožňovalo dlouhodobé investice, zejména v sadařství a vinařství či v zelinařství. Autorka podotýká, že pestrost souboru je na území českých zemí srovnatelná jen s několika málo lokalitami (Praha, Zatec, Olomouc a Břeclav-Pohansko). Nemělo by zapadnout bezpochyby cenné zjištění, že oproti starším představám nelze doložit transformaci zemědělství v průběhu 9. století; to bude vyžadovat další analýzy v jiných koutech mojmírovské Moravy, stejně jako domýšlení z hlediska dějin tehdejší společnosti.

Pro pole byla vybírána otevřená krajina se středně vlhkými až suchými půdami, místy lze zaznamenat doklady úhoření nebo hnojení, tedy technik směřujících ke zvýšení výnosu půdy.

Podařilo se také doložit existenci rozsáhlých luk v otevřené krajině. Pozoruhodné svědectví divokých rostlin naznačuje, že Moravané zvolili pro osídlení suchá místa. Převaha autonomilných druhů na akropoli pak, jak uvádí autorka, nasvědčuje existenci hustší a vyšší zástavby.

Přístupným jazykem psaná kniha, stejně jako její anglicky psaný odborný souputník, představují cenné připomenutí toho, na jakých základech spočívalo moravské knížectví Mojmírovců. Rovněž vybízí k intenzivnějším zkoumání úlohy, již sehrávaly centrální lokality v jejich životě a vazeb na její širší okolí, a to i mimo tradiční trojici Mikulčice – Staré Město – Břeclav-Pohansko. V neposlední řadě přinášejí anotované publikace podnět k detailnějšímu a komplexnějšímu zkoumání tehdejší ekonomiky.

DAVID KALHOUS

Petr HRUBÝ, *Metalurgická produkční sféra na Českomoravské vrchovině v závěru přemyslovské éry,*

Masarykova univerzita, Brno 2019

(= Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity 487)

260 s., ISBN 978-80-210-9226-6

Montánní archeologie v českých zemích zažívá v posledních dekádách slibný rozvoj, o což se výrazně zasloužil i Petr Hrubý z Ústavu archeologie a muzeologie Masarykovy univerzity v Brně. Průzkumem těžebních a zpracovatelských areálů na území Českomoravské vrchoviny se zabývá dlouhodobě a anotovaná kniha je jakýmsi završením jeho dosavadní badatelské činnosti. Dílčí informace, publikované prozatím zejména formou článků v odborných periodících, se nyní podařilo spojit do uceleného obrazu.

Knihu se skládá ze 17 hlavních kapitol. Jejich rozmanitost umožňuje problematiku těžby a zpracování rud drahých kovů studovat komplexně. Hrubý tak sleduje nejen podobu a distribuci hornických a hutnických areálů, hornických a rýžovnických středisek či hutnické a úpravnické provozy, ale obrací svou pozornost i na vývoj osídlení regionu, organizační záležitosti těžby a úpravy drahých kovů, zásobování specializovaných provozů i jejich vliv na okolní krajinu. Pochopitelně vychází zejména z vlastních výzkumů, doplňuje je nicméně četnými srovnáními a analogiemi, velmi často ze zahraničních lokalit